

RENATA STANISŁAWCZYK

Zakład Przetwórstwa i Towaroznawstwa Rolniczego, Instytut Technologii Żywności i Żywnienia, Kolegium Nauk Przyrodniczych, Uniwersytet Rzeszowski, e-mail: rstanislaczyk@ur.edu.pl

SYSTEM EKOZARZĄDZANIA I AUDYTU EMAS W POLSCE WE WDRAŻANIU STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W PRZEDSIĘBIORSTWIE

Artykuł prezentuje elementy proekologicznej postawy przedsiębiorstw w zakresie wdrażania systemu ekozarządzania i audytu EMAS. Wykazano korzyści płynące z jego wdrożenia, ale także bariery i trudności w jego uruchomieniu. EMAS jest instrumentem stworzonym przez Komisję Europejską i uregulowanym Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25.11.2009 roku.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, system ekozarządzania i audytu EMAS, bariery EMAS

I. WSTĘP

Postulaty ekologiczne postrzegano do niedawna jako ekstrawagancję. Dziś idea zielonej gospodarki czy zielonego przedsiębiorstwa coraz częściej wkomponowuje się w wymogi gospodarki rynkowej [Żak 2017]. Odpowiedzialność ekologiczna staje się czynnikiem wpływającym na rozwój współczesnego przedsiębiorstwa. Do motywów, które mobilizują przedsiębiorstwa do postaw proekologicznych można zaliczyć m.in.:

- zwiększenie się społecznego nacisku na poprawę jakości środowiska;
- rosnące wymagania ekologiczne konsumentów, którzy stają się coraz bardziej wrażliwi na sprawy środowiska i domagają się przyjaznego użytkowania produktu;
- utratę wartości technologii i wyrobów, które nie spełniają standardów ekologicznych, a zyskują na znaczeniu te, które owe standardy uwzględniają;
- uwzględnienie wymagań rynku międzynarodowego, w tym unijnego, gdzie nie ma możliwości sprzedaży towarów nieodpowiadających normom zgodnym z potrzebami ochrony środowiska;
- zaostrenie przepisów dotyczących ochrony środowiska i rosnące koszty zaniechania działań chroniących jego zasoby oraz polepszających warunki ich eksploatacji;
- zmianę pozycji na rynku przedsiębiorstw stosujących zarządzanie proekologiczne, np. działających zgodnie z normą ISO serii 14001 czy EMAS (Eco-Management and Audit Scheme – System Ekozarządzania i Audytu);
- poszerzanie się działań ważnych dla osiągnięcia zysku i korzystnej pozycji w otoczeniu, m.in. poprzez tworzenie i utrzymanie z nim możliwie najlepszych stosunków społecznych (public relations) [Penc 2003, 2007].

W artykule ukazana została analiza systemu ekozarządzania i audytu EMAS wdrażanego w przedsiębiorstwach w Polsce, motywy jego wprowadzania oraz mechanizmy

działania. Podjęto także próbę oceny korzyści i barier dla wdrażania tego systemu tak dla przedsiębiorstwa jak i środowiska przyrodniczego.

II. METODA PRACY

Temat opracowany został w oparciu o literaturę przedmiotu. Analizę publikacji prowadzono w oparciu o słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, system ekzarządzania i audytu EMAS, bariery EMAS w bazie Google Scholar oraz w oparciu o zasoby elektroniczne przepisów prawnych krajowych i Unii Europejskiej.

We wstępie zestawiono informacje na temat determinant skłaniających przedsiębiorstwa do wdrażania postaw proekologicznych. W analizie problemu oparto się na interpretacji przepisów prawnych dotyczących systemu ekzarządzania i audytu EMAS oraz dokonano przeglądu dostępnej literatury w tej tematyce. Przeprowadzono studium literatury z zakresu analizy korzyści i barier związanych ze wdrażaniem EMAS. Podjęcie tematu uzasadnione jest zaangażowaniem się przedsiębiorstw w ochronę środowiska, a tym samym szansą na jego odciążenie i kształtowanie zgodnie z wymogami odtwarzania ekosystemów.

III. WYNIKI ANALIZY PROBLEMU

Pojęcie rozwoju zrównoważonego

Koncepcja zrównoważonego i trwałego rozwoju opiera się na współlistnieniu trzech elementów: gospodarki, społeczeństwa i środowiska. Jedna z definicji mówi, że zrównoważony rozwój to proces zmian społecznych, gospodarczych i środowiskowych, który zapewnia równowagę pomiędzy zyskami a kosztami rozwoju i to w perspektywie przyszłych pokoleń, czyli jest „odzwierciedleniem polityki i strategii ciągłego rozwoju gospodarczego i społecznego bez szkody dla środowiska i zasobów naturalnych, od których jakości zależy kontynuowanie działalności człowieka i dalszy rozwój” [Drosik i in. 2022, Żak 2017].

Istnieje wiele ujęć, wymiarów i interpretacji zrównoważonego rozwoju: polityczne, filozoficzne, antropocentryczne, biocentryczne, gospodarcze, ekologiczne itp. Koncepcja rozwoju zrównoważonego wymaga wielostronnej, wieloaspektowej i wielowymiarowej interpretacji ze względu na różne dziedziny życia i nauki. Nie można zatem sprowadzać go do jednej interpretacji lub do jednego systemu, w którym chce się ją wdrożyć [Sztumski 2019]. Dlatego niektórzy autorzy słusznie postulują, żeby „koncepcję i praktykę zrównoważonego rozwoju postrzegać w systemie i obszarach, w których one działają” [Zacher 2008].

Istotnym celem zrównoważonego rozwoju jest poprawa jakości życia interpretowana jako „zbiór czynników określających obiektywne warunki życia i subiektywnie odczuwany dobrobyt” [Glatzer 2006]. W polskim ustawodawstwie w ustawie Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. 2001 Nr 62 poz. 627) przez zrównoważony rozwój – „rozumie się taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń” [Zakrzewska 2019].

Istota systemu ekzarządzania i audytu EMAS. Podstawy prawne

Zapoczątkowany w latach 80. XX wieku rozwój zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwach zaowocował wprowadzaniem w najbardziej uprzemysłowionych krajach świata kodeksów postępowania odnoszących się do integracji zagadnień ochrony środowiska z ogólnym systemem zarządzania przedsiębiorstwem. Sformułowane w nich zasady stanowiły podstawę do opracowywania i doskonalenia narzędzi zarządzania

środowiskowego, których wymagania i wytyczne mają współcześnie charakter norm lub regulacji prawnych dobrowolnie wdrażanych przez przedsiębiorstwa [Ryszko 2009].

Zasadniczym wspólnym celem funkcjonowania systemów zarządzania środowiskowego jest osiąganie ciągłego zmniejszania niekorzystnego wpływu działalności człowieka na środowisko. Można do tego doprowadzić poprzez zintegrowanie zarządzania środowiskowego z ogólnym systemem zarządzania organizacją. Aktualnie najbardziej rozpowszechnione sformalizowane systemy zarządzania środowiskowego, to system opisany w normie ISO 14001 oraz system ekozarządzania i audytu EMAS [Boba 2007].

W roku 1993 Unia Europejska wprowadziła regulację w sprawie środowiskowego zarządzania i audytowania, w postaci dobrowolnego, kreowanego na potrzeby przedsiębiorstwa systemu zarządzania środowiskowego EMAS. System ten obejmuje politykę przedsiębiorstwa, w której cele i środki ustawione są dobrowolnie w zależności od możliwości i potrzeb przedsiębiorstwa, w ramach obowiązujących norm i dyrektyw środowiskowych. Określone są mechanizmy polityki środowiskowej, ustalana odpowiedzialność za jej realizację, odpowiedzialność za stosowanie i przestrzeganie przepisów, ustalana polityka kontroli oraz sposoby realizacji polityki środowiskowej w kręgach związanych z przedsiębiorstwem. W ramach tej strategii przedsiębiorstwa wprowadzają własne wyróżniające etykiety dla wyrobów przyjaznych środowisku, wskazujące na proekologiczne nastawienie firmy. Spośród innych systemów zarządzania środowiskowego strategia EMAS wyróżnia się m.in. wymaganiem okresowego publikowania raportów środowiskowych oraz ograniczeniem zakresu możliwości rejestracji tylko do przedsiębiorstw przemysłowych [Myszczyński 2017, Wiśniewska 2004].

Zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25 listopada 2009 roku w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie EMAS, „celem EMAS, jako ważnego instrumentu planu działania na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji oraz zrównoważonej polityki przemysłowej, jest wspieranie ciągłej poprawy efektów działalności środowiskowej organizacji przez ustanowienie i wdrażanie, przez te organizacje systemów zarządzania środowiskowego, systematyczną, obiektywną i okresową ocenę efektywności takich systemów, dostarczanie informacji o efektach działalności środowiskowej, prowadzenie otwartego dialogu ze społeczeństwem i innymi zainteresowanymi stronami oraz aktywne zaangażowanie pracowników organizacji oraz odpowiednie szkolenia”.

System ekozarządzania i audytu EMAS jest narzędziem zarządzania, mającym na celu pomoc różnego rodzaju organizacjom, firmom w zmniejszeniu skali oddziaływania na środowisko. System ten jest powszechnie uznawany za istotny instrument działań na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz konsumpcji. Umożliwia przedsiębiorstwom dążenie do usprawnienia działań na rzecz ochrony środowiska poprzez stworzenie mechanizmu rynkowego, charakteryzującego się wiarygodnością i solidnością, integrującego działania ekologiczne całej Wspólnoty.

EMAS ma także duży wpływ na zwiększenie konkurencyjności rynku europejskiego. Uczestnictwo w programie oznacza prestiż i może stać się narzędziem marketingowym. Zewnętrzna ocena i system rejestracji powodują, że program cieszy się dużą wiarygodnością ze strony zewnętrznych partnerów oraz konsumentów.

Głównym celem programu ekozarządzania i audytu EMAS jest ciągłe doskonalenie w aspekcie polityki środowiskowej przedsiębiorstwa. W ramach procesu wdrażania systemu EMAS wyróżnia się następujące etapy:

- przeprowadzenie przeglądu środowiskowego, a także opracowanie na tej podstawie systemu zarządzania środowiskowego oraz jego wprowadzenie,
- zorganizowanie wewnętrznego audytu środowiskowego,

- opracowanie deklaracji środowiskowej,
- kontrolę przez zewnętrznego weryfikatora środowiskowego.

Na końcu procesu przedsiębiorcy wypełniają wniosek o rejestrację w systemie EMAS.

EMAS jest dobrowolnym narzędziem dostępnym dla każdej organizacji funkcjonującej w dowolnym sektorze gospodarki na terenie Unii Europejskiej lub poza nią, która chciałaby:

- przyjąć na siebie odpowiedzialność środowiskową i ekonomiczną,
- poprawić efekty swojej działalności środowiskowej,
- poinformować o wynikach środowiskowych ogół społeczeństwa i zainteresowanych stron.

Organizacje rejestrujące się w EMAS mają obowiązek:

- udowodnić przestrzeganie przepisów w dziedzinie środowiska,
- zobowiązać się do ciągłej poprawy efektów działalności środowiskowej,
- wykazać, że prowadzą otwarty dialog ze wszystkimi zainteresowanymi stronami,
- zaangażować pracowników w poprawę efektów działalności środowiskowej organizacji,
- publikować i aktualizować zwalidowaną deklarację środowiskową EMAS do celów komunikacji zewnętrznej.

Istnieją również pewne dodatkowe wymogi. Organizacje muszą:

- przeprowadzić przegląd środowiskowy (w tym identyfikację wszystkich bezpośrednich i pośrednich aspektów środowiskowych);
- zarejestrować się za pośrednictwem właściwego organu po pozytywnej weryfikacji ich działalności.

Po zarejestrowaniu organizacje są upoważnione do stosowania logo EMAS [Decyzja Komisji (UE) 2017/2285 z dnia 6 grudnia 2017 r.].

Wymogi i zasady funkcjonowania systemu EMAS w Unii Europejskiej na przestrzeni lat określały kolejno uchwalane rozporządzenia dotyczące udziału organizacji w systemie ekzarządzania i audytu we Wspólnocie.

W wyniku prac Komisji Europejskiej i państw członkowskich przygotowano nowelizację Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekzarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS) zwane również EMAS III, które zostało opublikowane 22 grudnia 2009 r. w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej L 342 (tom 52). Rozporządzenie EMAS III weszło w życie 11 stycznia 2010 r.

W Polsce system EMAS opiera się (poza samym rozporządzeniem) na ustawie z 15 lipca 2011 r. o krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS), a także na aktach wykonawczych ministra środowiska. Są to: Rozporządzenie Ministra Środowiska z 1 lutego 2012 r. w sprawie wzoru wniosku o rejestrację organizacji w rejestrze EMAS (Dz. U. z 2012 r. poz. 166) oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z 23 marca 2012 r. w sprawie współczynników różnicujących wysokość opłaty rejestracyjnej za wpis do rejestru organizacji zarejestrowanych w krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) (Dz.U. z 2012 r. nr 0. poz. 341).

Krajowy system ekzarządzania i audytu (EMAS) tworzą: Minister właściwy do spraw środowiska, Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska oraz Polskie Centrum Akredytacji.

Na mocy ustawy minister właściwy do spraw środowiska prowadzi politykę w zakresie rozwoju systemu oraz współpracuje z organami Unii Europejskiej.

Do kompetencji Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska należy:

- prowadzenie rejestru organizacji zarejestrowanych w systemie EMAS;
- udzielanie organizacji, na jej pisemny wniosek, informacji o których mowa w art. 32 ust. 1 i 2 rozporządzenia (WE) nr 1221/2009 [Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. Podstawa prawna 2024].

System ekzarządzania i audytu EMAS – korzyści i bariery

Organizacje zarejestrowane w systemie ekzarządzania i audytu EMAS wskazują sześć kluczowych obszarów, w których korzyści z rejestracji są największe:

- zrównoważone zarządzanie zasobami. Dzięki wdrożeniu wymagań systemu ekzarządzania i audytu EMAS organizacje optymalizują zużycie zasobów i energii w związku z systematycznym zmniejszaniem negatywnego wpływu na środowisko;
- zgodność z prawem. System EMAS wymaga, aby przedsiębiorstwa: wykazały się stałą zgodnością z wymaganiami prawnymi w zakresie ochrony środowiska, uporządkowały wszystkie obowiązki związane z ochroną środowiska oraz wprowadziły procedury gwarantujące ich realizację. Ważne jest aby prowadziły również wnikliwą analizę wymagań prawnych oraz podejmowały wysiłek zmierzający do zapewnienia zgodności z nimi;
- sprostanie wyzwaniom związanym ze zmianami klimatu. System wymaga wdrożenia kompleksowych rozwiązań w obszarze ochrony środowiska, nastawionych na osiągnięcie wymiernych efektów oraz ciągłe doskonalenie. Ponadto organizacje zobowiązane są m.in. do zapobiegania powstawaniu emisji zanieczyszczeń do powietrza lub ich minimalizacji;
- przewaga konkurencyjna. W wielu przetargach, prowadzonych zarówno przez administrację publiczną, jak i przedsiębiorstwa prywatne, pojawiają się kryteria ochrony środowiska. Klienci w coraz większym stopniu zaczynają zwracać uwagę na tzw. ekologiczne produkty i prośrodowiskowe postępowanie organizacji. Również rynek coraz częściej wymusza na organizacjach działania prośrodowiskowe;
- zaangażowanie pracowników. Pracownicy integrują się wokół celu, jakim jest poprawa stanu środowiska oraz zrównoważony rozwój. Ich zaangażowanie w realizację polityki środowiskowej tworzy pozytywną atmosferę i motywuje do podejmowania ambitnych wyzwań. Wspólnie wypracowany wizerunek organizacji przyjaznej środowisku daje pracownikom poczucie dumy oraz wzmacnia przywiązanie do pracodawcy;
- wiarygodność i zaufanie. System ekzarządzania i audytu EMAS pomaga tworzyć pozytywną relację organizacji z jej interesariuszami i wzmacniać w ten sposób wiarygodność. Istotnym wymogiem systemu jest prowadzenie otwartego dialogu ze społeczeństwem oraz innymi zainteresowanymi stronami, w tym z lokalną ludnością i klientami. Przejrzystość oraz okresowe przedstawianie informacji dotyczących środowiska w postaci deklaracji środowiskowych są fundamentalnymi elementami odróżniającymi EMAS od innych standardów zarządzania środowiskowego. Ponadto organizacje kształtują swój wizerunek jako wiarygodnych i odpowiedzialnych partnerów [Adamczyk i Brendzel-Skowera 2007, Broniewicz i in. 2019, Chmielarz 2017, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. Korzyści z rejestracji w EMAS 2024, Wójcik 2015].

Podczas wprowadzania systemu ekzarządzania i audytu EMAS przedsiębiorstwa napotykać na wiele przeszkód. Bariery te można podzielić na cztery grupy: bariery ludzkie (kulturowe), bariery wiedzy, bariery organizacyjne, bariery finansowe.

Pierwszą grupą barier, mogących przyczynić się do kłopotów z wdrożeniem systemu EMAS, są bariery ludzkie, inaczej kulturowe. Niezwykle ważne jest, by wszyscy pracownicy brali udział w realizacji polityki środowiskowej firmy. W naturze ludzkiej często pojawia się lęk przed zmianami, przed tym, co nieznane. Zdarza się, że personel nie jest przekonany o słuszności swoich nowych obowiązków, co może prowadzić nie tylko do nieefektywnego wdrażania systemu, lecz nawet do buntu ze strony pracowników.

Kierownicy niejednokrotnie nie doceniają roli pełnomocnika ds. EMAS, bagatelizując istotność realizowanych przez niego działań. Wynika to z tego, że wdrażanie systemu zarządzania środowiskowego traktowane jest jako dodatkowe zadanie i nie przywiązuje się do niego odpowiedniej wagi. Kluczem do sukcesu może okazać się objęcie patronatu

wdrażania systemu EMAS przez najwyższe kierownictwo. Oddziaływanie na pracowników poprzez autorytet powinno przekonać personel, że realizacja nowej polityki środowiskowej przyniesie korzyści wszystkim pracownikom, a także całej organizacji [Fabisiak 2012, Myszczyński 2010].

Kolejną grupą są bariery wiedzy dotyczące samego systemu ek zarządzenia i audytu EMAS oraz systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z normą ISO 14001, które wynikają najczęściej z braku odpowiednich szkoleń w tym zakresie. Brak całkowitego zrozumienia przepisów prawnych doprowadza do ich złej interpretacji oraz do powstawania nieprawidłowości podczas wdrażania EMAS.

Wyróżniamy następujące niezgodności organizacyjne: niestosowanie podejścia systemowego i podejścia procesowego w organizacji, niedokładne przeprowadzenie przeglądu środowiskowego lub jego brak, niedostateczne zasoby personalne, niedokładne określenie celów polityki środowiskowej, błędne określenie głównych aspektów środowiskowych, problemy ze sporządzeniem odpowiedniej dokumentacji, złe przygotowanie na wypadek awarii.

Podejście procesowe i systemowe do organizacji leży u podstaw funkcjonowania systemu zarządzania środowiskowego. Należy uświadomić sobie, że przedsiębiorstwo to zbiór powiązanych ze sobą zadań, które oddziałują na siebie wzajemnie. Prowadzenie firmy to proces, w którym zasoby przedsiębiorstwa są przekształcane w gotowe produkty lub usługi. Takie podejście znacznie różni się od tradycyjnego, analitycznego ujęcia organizacji. Podstawa nowego spojrzenia na przedsiębiorstwo polega na globalnym ujęciu firmy jako całości, skupiając działania na wyznaczonych celach, które są poddawane ciągłemu doskonaleniu. Brak odpowiednich danych ilościowych i jakościowych może doprowadzić do

błędne określenie aspektów środowiskowych. Brak jasnego zdefiniowania obszarów, w których przedsiębiorstwo, w znaczny sposób oddziałuje na otoczenie, doprowadza do nieprawidłowego wyznaczenia polityki środowiskowej. Kolejną nieprawidłowością w działaniach przedsiębiorstw jest bagatelizowanie znaczenia przeglądu środowiskowego. Kierownictwo zapomina często, że jest to podstawa, umożliwiająca późniejsze starania o wprowadzenie systemu EMAS.

Dużym problemem może okazać się także sytuacja finansowa firmy. Sam proces rejestracji nie jest dużym wydatkiem (Państwa Członkowskie same decydują o wielkości opłaty rejestracyjnej, informując o tym Komisję Europejską), jednak sam proces wdrażania może okazać się kosztowny.

Zbyt optymistyczna wycena kosztów bywa często źródłem wielu rozczarowań. Może okazać się, że źle oszacowane wydatki przekraczają wysokość środków, którymi dysponuje firma i należy przerwać proces wdrażania. Kierownictwu jednak często trudno jest określić wielkość wszystkich kosztów, ponieważ wiele z nich ujawnia się dopiero w trakcie wdrażania programu EMAS [Fabisiak 2012, Nycz-Wróbel 2018].

IV. PODSUMOWANIE

System ek zarządzenia i audytu EMAS jest najbardziej zaawansowanym systemem zarządzania środowiskowego, jaki mogą wdrażać przedsiębiorstwa. Implementacja EMAS zwiększa świadomość organizacji, instytucji, ich kierownictwa i pracowników, a także społeczeństwa, dotycząc konieczności dbałości o środowisko przyrodnicze, przyczyniając się do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. Należy podkreślić, że EMAS pomaga organizacjom optymalizować ich procesy produkcyjne dzięki zmniejszeniu ich oddziaływania na środowisko i bardziej wydajnemu wykorzystaniu zasobów. System

ekozarządzania i audytu EMAS, jako dobrowolny system zarządzania środowiskowego, wymaga wiele od organizacji, które pragną go wdrożyć. Wiele również w zamian daje – są to korzyści w każdej sferze działalności organizacji: ekonomicznej, społecznej i, co równie ważne, ekologicznej. Pojawiają się jednak także bariery na drodze do jego wdrożenia. Są one jednak akceptowalne bo warte korzyści, jakie oferuje EMAS.

BIBLIOGRAFIA

1. Adamczyk J., Brendzel-Skowera K. 2007. Przesłanki i korzyści wdrażania systemów zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwach. *Przegląd Organizacji*. 1 (804). 15-19. <https://doi.org/10.33141/po.2007.01.03>.
2. Boba J. 2007. Wdrażanie systemu EMAS w państwach Unii Europejskiej. *Prace Naukowe GIG Górnictwo i Środowisko*. 2. 75-92.
3. Broniewicz E., Godlewska J., Lulewicz-Sas A., Miłaszewski R. 2019. *Ekonomia i zarządzanie w inżynierii środowiska*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej. Białystok.
4. Chmielarz A. 2017. *Doskonalenie systemu zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwie z wykorzystaniem Lean Manufacturing*. Rozprawa doktorska. Politechnika Gdańska. Gdańsk.
5. Decyzja Komisji (UE) 2017/2285 z dnia 6 grudnia 2017 r. zmieniająca przewodnik użytkownika, w którym określa się działania konieczne do uczestnictwa w EMAS, zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS).
6. Drosik A., Heidrich D., Ratajczak M. 2022. *Wprowadzenie do zrównoważonego rozwoju*. Podręcznik akademicki. Wydawnictwo Naukowe Scholar. Warszawa.
7. Fabisiak J. 2012. Bariery wdrażania programu EMAS III w przedsiębiorstwie przemysłu farmaceutycznego. *Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej. Organizacja i Zarządzanie*. 1143. 48. 21-36. doi.org/10.34658/oiz.2012.48.21-36.
8. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. *Korzyści z rejestracji w EMAS*. [dok. elekt. <https://www.gov.pl/web/gdos/korzysci-z-rejestracji-w-emas>. data wejścia 06.02.2024].
9. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. *Podstawa prawna*. [<https://www.gov.pl/web/gdos/podstawa-prawna>. data wejścia 06.02.2024].
10. Glatzer W. 2006. *Conditions and criteria for improving quality of life*. [w:] W. Ostasiewicz (red.). *Towards Quality of Life Improvement*. The Publishing House of the Wrocław University of Economics. Wrocław.
11. Myszczyżyn J. 2010. Próba oceny korzyści i barier związanych z implementacją wspólnotowego systemu ekozarządzania i audytu (EMAS). *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin. Oeconomica*. 277 (58). 57-70.
12. Myszczyżyn J. 2017. Systemy zarządzania środowiskowego jako szansa na promowanie zrównoważonego rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem systemu ekozarządzania i audytu (EMAS). *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Oeconomica*. 333 (86)1. 63-78. [doi: 10.21005/oe.2017.86.1.07](https://doi.org/10.21005/oe.2017.86.1.07).
13. Nycz-Wróbel J. 2018. Problemy podczas wdrażania systemu ekozarządzania i audytu (EMAS) w przedsiębiorstwie. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. 538. 292-303. [doi: 10.15611/pn.2018.538.23](https://doi.org/10.15611/pn.2018.538.23).
14. Penc J. 2003. *Zarządzanie w warunkach globalizacji*. Difin. Warszawa.
15. Penc J. 2007. *Gospodarka w dobie przełomu. Problemy Ekologii*. 11. 2.

16. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 1 lutego 2012 r. w sprawie wzoru wniosku o rejestrację organizacji w rejestrze EMAS (Dz. U. z 2012 r. poz. 166).
17. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 23 marca 2012 r. w sprawie współczynników różnicujących wysokość opłaty rejestracyjnej za wpis do rejestru organizacji zarejestrowanych w krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) (Dz.U. z 2012 r., nr 0, poz. 341).
18. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekzarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS), uchylające rozporządzenie (WE) nr 761/2001 oraz decyzje Komisji 2001/681/WE i 2006/193/WE (Dz.U. L 342 z 22.12.2009. s. 1).
19. Ryszko A. 2009. Proaktywne zarządzanie środowiskowe w przedsiębiorstwach. Przegląd Organizacji. 5 (832). 33-36. <https://doi.org/10.33141/po.2009.05.10>.
20. Sztumski W. 2019. Zrównoważony rozwój – zrównoważony człowiek (zewnątrzne i wewnętrzne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju). Eunomia. 2(97). 7-17.
21. Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) (Dz. U. 2011 Nr 178 poz. 1060).
22. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2001 Nr 62 poz. 627).
23. Wiśniewska A. 2004. Strategie proekologiczne w zarządzaniu przedsiębiorstwem, [w]: M. Kistowski (red.), Studia ekologiczno-krajobrazowe w programowaniu rozwoju zrównoważonego. Przegląd polskich doświadczeń u progu integracji z Unią Europejską. Gdańsk. 91-98.
24. Wójcik G.P. 2015. Rola systemu ekzarządzania i audytu (EMAS) w działalności organizacji, [w]: T. Borys, B. Bartniczak, M. Ptak (red.), Zrównoważony rozwój organizacji – odpowiedzialność środowiskowa. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. 377. 103-115.
25. Zacher L. 2008. Trwały rozwój – utopia czy realna możliwość?. Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development. 3. 2. 66.
26. Zakrzewska B. 2019. Zrównoważony rozwój a jakość życia. Autobusy. Organizacja i Zarządzanie. 4. 38-41. doi: 10.24136/atest.2019.113.
27. Żak K. 2017. Proekologiczne modele biznesu przedsiębiorstwa. Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. 322. 254-266.

THE EMAS ECO-MANAGEMENT AND AUDIT SCHEME IN POLAND IN IMPLEMENTING A SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY IN THE ENTERPRISE

Summary

The article presents the elements of the environment-friendly attitude of enterprises in the implementation of the EMAS eco-management and audit scheme. The benefits of its implementation were demonstrated, but also the barriers and difficulties in its implementation. EMAS is an instrument created by the European Commission and regulated by the European Parliament and Council Regulation (EC) No 1221/2009 of 25.11.2009.

Key words: sustainable development, Eco-Management and Audit Scheme EMAS, EMAS drivers